

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

УДК 2:811.163.1(477)
DOI: 10.17721/sophia.2023.21.1

Ю. Г. Борецько, д-р. філос. наук, проф.
ORCID: 0000-0002-0786-8764
e-mail: Boreyko.Yuriy@vnu.edu.ua
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

М. А. Кулакевич, асп.
e-mail: 380967484229@ukr.net
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНИЗМІВ У ПОВСЯКДЕННІЙ МОВІ ВІРУЮЧИХ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

На основі з'ясування суспільно-історичних особливостей розвитку церковнослов'янської мови в Україні розкрито смисловий потенціал церковнослов'янської лексики в повсякденній мові віруючих українського православ'я на прикладі семантичного аналізу окремих лексичних одиниць. Вказано на вагоме значення церковнослов'янської мови як підґрунтя православної традиції. Встановлено, що повсякденна мова віруючих у формі православного соціолекту постає мовною мікросистемою, що характеризується певними параметрами і можливостями функціонування. На повсякденному рівні комунікації віруючих українського православ'я відбувається актуалізація архаїчної лексики, з'являються нові конотації, триває деатеїзація певної групи слів. Обґрунтовано твердження, що до початку 90-х рр. XX ст. розвиток української літературної мови і реабілітація церковнослов'янської богослужбової мови не були пріоритетними напрямками державної політики. Церковнослов'янська мова, зважаючи на конфесійний характер, була відірваною від живого використання в різних сферах суспільного життя, зазнавала численних змін, кодифікації та нормування. Це призвело до витіснення з ужитку традиційної української версії церковнослов'янської мови, що відобразилося на її використанні в церковній сфері. Вплив української живої мовної традиції виявився у відтворенні церковнослов'янської мови в конфесійному середовищі. Русифікації православної церкви в XIX ст. була протиставлена усна богослужбова традиція, що давала змогу священникам і дяконам інтерпретувати церковнослов'янізми українською мовою під час церковних служб. На відміну від народного і книжного варіантів української мови, церковнослов'янська мова ніколи не вживалася у живому спілкуванні. Вона використовувалася під час читання молитов чи проведення богослужінь, а на державному рівні – як літературна мова в дипломатичному та юридичному листуванні. Винятком є запозичення окремих лексем та синтаксичних конструкцій, що використовуються у сучасній українській мові зі стилістичною метою.

Ключові слова: повсякденна мова, віруючий, українське православ'я, церковнослов'янізми, лексика, семантика, релігійна сфера.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження повсякденної мови віруючих обумовлена поліконфесійним характером українського суспільства, де релігійний дискурс постає різновидом соціокультурної взаємодії. Як вербалізована форма соціальної діяльності релігійний дискурс є предметно-знаковим носієм мовленнєвої діяльності у церковно-релігійній сфері. Відповідно православний дискурс постає формою комунікативно-когнітивної діяльності, що спрямована на формування, трансляцію і модифікацію православного догматичного мислення, сакрального світовідчуття та містичного досвіду і виражається за допомогою певних мовних та мовленнєвих засобів.

Належність віруючих до православних юрисдикцій, що функціонують в Україні – Православної церкви України (ПЦУ) або Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП), зумовлює визначення власної ідентифікаційної моделі, одним з основних показників якої є використання мови у церковно-релігійній сфері. Натомість у повсякденному житті українські православні віруючі використовують пласт мови, який можна охарактеризувати як соціальний діалект (соціолект). Як різновид національної мови православний соціолект пов'язаний з нею лексикою, граматиною та фонетикою, містить сукупність одиниць мови, що виражають релігійні смисли і потребують детального наукового дослідження

Аналіз досліджень і публікацій. Вагоме методологічне значення мають висновки вчених, що досліджують особливості комунікації в контексті повсякденних взаємодій у межах філософії мови, соціології, ре-

лігієзнавства, мовознавства. Науковці виокремлюють мову сутності релігії (мову релігії) як репрезентанта смислу буття релігії і мову виявів релігії – релігійну мову (мову релігійної культури) [8, с. 67]. Дослідники з'ясовують особливості повсякденної комунікації віруючих у межах релігійної поведінки у зв'язку з ситуаційним контекстом [2]. Вчені характеризують риси комунікації українських православних віруючих у контексті релігійної повсякденності [4]. Для вивчення особливостей функціонування церковнослов'янізмів у релігійній сфері, зокрема у повсякденній мові православних віруючих, важливими є праці Д. Степовика, який дослідив роль церкви в українському суспільстві XIX ст. [13], та В. Шевченка, який проаналізував історію мови у взаємозв'язку з розвитком церкви в Україні [14].

Особливим евристичним потенціалом характеризуються здобутки в галузі лінгвістики, звернення до яких забезпечує досягнення мети дослідження. Вчені розглядають мовне питання у процесі розвитку української літератури, акцентуючи увагу на історії розвитку церковнослов'янської мови в Україні [10], досліджують теорію мовних жанрів та мовноповедінкові тактики повсякденної комунікації [6], аналізують мовні явища у православному середовищі [5].

Незважаючи на вагомий напрацювання вчених у галузі релігієзнавства, лінгвістики, соціології, які стосуються проблем релігійної комунікації, на вивченні повсякденної мови віруючих, зокрема у конфесійному вимірі, науковці зосереджують недостатню увагу. *Мета статті* полягає в розкритті лексико-семантичного потенціалу

елементів церковнослов'янської лексики у повсякденній мові віруючих українського православ'я.

Виклад основного матеріалу. Після проголошення Україною незалежності перед багатьма віруючими православних юрисдикцій постало питання про необхідність використання національної мови в богослужінні та проповіді [3]. Причому варіанти вирішення проблеми набули яскраво вираженого політичного забарвлення. Згода чи заперечення використання української мови у церковно-релігійній сфері сприймається в суспільстві як маркер лояльності віруючих православних юрисдикцій до держави та показником їхньої національної самосвідомості. Створення ПЦУ забезпечило домінування в середовищі цієї юрисдикції української мови, що набула статусу мови церковної сфери. У структурі ПЦУ триває процес редагування богослужбових текстів, усунення упущень та помилок попередніх перекладів Біблії, Символу віри, реформ Євхаристійного канону тощо. У сучасних перекладах здійснюється спроба вдосконалення, модернізації церковнослов'янських текстів та створення чинів українською мовою.

У світській сфері українського суспільства взаємодіють українська і російська мови, у релігійному житті функціонує церковнослов'янська мова. Прикметно, що рідна мова спілкування православних віруючих України – українська або російська визначає ставлення до використання церковнослов'янської мови в церковно-релігійній сфері. Між тим за основними віросповідними позиціями та певними соціальними параметрами православні віруючі України мають виражені однотипні риси. Зокрема, до послідовників ПЦУ і УПЦ МП належать віруючі, у середовищі яких спостерігається тенденція до обрядовіства – переваги культурно-ритуальної складової над світоглядною. Для віруючих обох юрисдикцій характерна наявність значної кількості осіб, які рідко відвідують храми та несистематично здійснюють інші релігійні практики [1]. Характерно, що "культурні" православні віруючі, самоідентифікація яких ґрунтується на традиції без дотримання будь-яких вимог та приписів, зараховують себе до складу однієї чи іншої юрисдикції.

Церковнослов'янська мова є сакральною мовою віруючих православної конфесії, що не відповідає професійній теології, проте де-факто проголошується і приймається. Вживання церковнослов'янської мови створює для віруючих особливий реєстр – контекст спілкування, що відповідає певним комунікативним ситуаціям, наприклад, під час молитви, навчання тощо, у якій використовується соціолект. А отже, церковнослов'янська мова для віруючих, поряд із спеціфічним одягом, кольорами та запахами у храмі, постає реєстром режиму релігійної комунікації [16, с. 1–14]. Проте дослідження періоду функціонування церковнослов'янської мови, який передував синодальним реформам, свідчать, що вона була основою творів киево-руської, а потім – української книжної традиції упродовж X–XVIII ст. Причому церковнослов'янська мова мала виразні ознаки української (київської) мови, що пізніше збагатилася словами з єврейської, грецької, латинської, польської, російської мов. Як своєрідний суржик книжна мова цього часу не була виключно українським явищем, оскільки притаманна іншим слов'янським (сербській, польській, чеській) і неслов'янським мовам. Ще на початку XIX ст. вважалося, що церковно(старо)слов'янська мова є літературною мовою всіх слов'янських народів, а народні мови є її наріччям. На відміну від розмовних мов слов'ян, церковнослов'янська мова, сприймалася як значно вища за значенням і статусом, що зумовлю-

вало її ревне збереження та використання православною церквою [10, с. 6–7].

Варто зауважити, що використання церковнослов'янської мови в українських землях і в різних частинах Московської держави мало суттєві відмінності, зумовлені культурними, зокрема мовними процесами. Українські і московські книжники по-різному сприймали лінгвістичні процеси зародження національних літературних мов, що зумовлювало принципові розбіжності в розумінні, формуванні та втіленні мовної політики. Протягом XIII–XVIII ст. церковнослов'янська мова перебувала під впливом здебільшого південно-західних та західних мовних традицій, а центрами книжництва були міста Київ, Львів, Острог, Вільно та інші. Із середини XVIII ст. відбулося переміщення культурних та освітніх центрів на схід, тому церковнослов'янська мова почала зазнавати східного впливу [9, с. 11].

Над староукраїнською (руською) літературною мовою нависла загроза, коли Петро I у 1720 р. схвалив указ Синоду про необхідність книгодрукування в Києві та Чернігові мовою, яка нічим не відрізняється від московської; Синодальні укази (вересень 1721 р., січень і грудень 1727 р., березень 1728 р.) обмежували діяльність друкарні Києво-Печерської лаври. Церковна література, що переважала в той час, видавалася тепер церковнослов'янською мовою, проте використовувалася як знаряддя розвитку російської культури, впливаючи на створення українсько-російської мовної спільноти [11, с. 122]. В українському мовознавстві зазначені укази традиційно розглядаються такими, що загальмували розвиток української літературної мови.

Протягом короткого періоду після петровських реформ у Російській імперії відбувалися процеси секуляризації церковнослов'янської мови, коли вона усувалася з церковного вжитку. Натомість використання цієї мови поширювалося на ділову, юридичну та медичну літературу, твори епістолярного жанру, пародійні тексти [15, с. 32]. Проте остаточна кодифікація знову обмежила використання церковнослов'янської мови богослужбовою сферою, призвівши до появи "синодальної церковнослов'янської мови", що мала штучний закритий та незмінний характер. Церковнослов'янська мова ніколи не вживалася у живому спілкуванні, а використовувалася лише під час читання молитов чи проведення богослужінь, а на державному рівні – як літературна мова в дипломатичному та юридичному листуванні.

Як бачимо, з XVIII ст. розпочався період співіснування в українських землях синодального ізводу церковнослов'янської мови, що використовувалася в богослужінні і народній українській мові, яка поступово набувала національного характеру. Відтоді імперська великодержавна політика розглядала церковнослов'янську мову як засіб мовної уніфікації у світському і релігійному житті. З'ясування особливостей взаємодії світської і богослужбової мов внаслідок перебування українських земель у складі інших держав, які проводили переважно несприятливу щодо українців мовну політику, не є предметом дослідження. Зазначимо лише, що впродовж кількох століть, до кінця радянської доби розвиток як української літературної, так і реабілітація церковнослов'янської богослужбової мов не були пріоритетним напрямом державної політики.

Прикметно, що жива розмовна мова українців набула характеристик літературної мови, коли церковнослов'янська мова перетворилася на закрити строго кодифіковану систему та практично перестала розвиватися. На противагу русифікації церкви в XIX ст. склалася

своєрідна усна традиція богослужінь, у якій інтерпретація церковнослов'янізмів українською мовою здійснювалася священиками і дияконами під час церковних служб [13, с. 36]. Без сумніву, ця практика значною мірою вплинула на формування православного соціолекту як повсякденної мови віруючих.

У середовищі православних віруючих України останнім часом функціонує ідея некоректного розуміння церковнослов'янської мови як мертвої чи мови формальної ідентичності. Незважаючи на мовні колізії в українському православ'ї, церковнослов'янська мова розглядається як жива мова літургії православної спільноти, індивідуальної конфесійної практики. За допомогою цієї мови, яка досі розвивається і вдосконалюється, передаються глибокі почуття, а її елементи використовуються у спілкуванні. Це свідчить про хибність твердження про незмінний характер мови Кирила і Мефодія та протиставлення положенню про церковнослов'янську мову як священну мову живої церкви – реальної спільноти, яка завдяки цьому розвивається, зазнаючи постійних змін [7, с. 344]. "Київський ізвод церковнослов'янської мови, на переконання прихильників цієї точки зору, виник завдог до появи Московської держави й увібрав автентичні риси давньоукраїнської вимови, наголоси, словосполучення. Отримання Томосу про автокефалію ПЦУ в 2019 р. сприяло зміні ставлення православної спільноти до церковнослов'янської мови та її взаємодії з українською мовою у церковному вжитку.

Слід зауважити, що окремі релігійні терміни через різні лексичні процеси протягом кількох століть втратили первісне значення. Зокрема, дискусійний характер має конотативний компонент змістової структури, що передбачає семантичні нашарування, почуття, уявлення про знак, властивості та якості об'єктів, які позначає певна лексема. Так, у релігійному контексті слово "прелесть" має значення "духовна омана", хоча у православному віровченні – це духовна хвороба, що виявляється у тонкій формі лестощів собі, мрійливості, самообманом, гординею, уявленнях про свою гідність і досконалість [12, с. 34-35]. Сучасне значення цього слова має кілька варіантів – омана, спокуса; принада; краса, розкіш, фізична врода. Отже, у різних контекстах, комунікативних ситуаціях, дискурсах лексична одиниця з релігійним значенням може набувати нової конотації або іншої оцінки.

Зауважимо, що у вживанні антонімів спостерігається розбіжність християнських і світських опозицій. Наприклад, у церковному і світському слововжитку функціонує протиставлення "погорда – смирення", проте істотну відмінність має оцінка цих слів. Сучасна людина сприймає слово "погорда" як самоповагу, почуття власної гідності, тоді як "смирення" – готовність підкорятися чужій волі. Натомість з християнської точки зору світська погорда означає гріховний стан і, навпаки, смиренність виступає чесною, до якої має прагнути кожна людина.

У межах релігійної лексики можна спостерігати звуження значення слів, що належать до релігійної сфери. Наприклад, слово "служити", що в літературній мові означає виконувати обов'язки, у другій половині ХХ ст. було замінено на слово "працювати", а слово "служба" асоціювалося з армією та військовою службою. У церковному середовищі слово "служити" вживається лише в одному значенні – здійснювати богослужіння. Процес розширення значення слова і розвиток полісемії відбувається не лише в мові спільноти віруючих, а й під впливом релігії у загальнонавживаній мові. Слово "душа" у релігійному середовищі означає нематеріальну основу людини, що становить суть її життя. У світській сфері

це слово стало загальнонавживаним терміном, що означає сукупність рис та якостей особи (добра душа), суть чогось (душа товариства), заглибину в нижній передній частині ший (застебнутися під саму душу), людину при визначенні кількості (десять душ).

У православному середовищі вживаються пароніми, наприклад, "умалити" (зменшити) – "умилити" (жаліти), "уранити" (встати вранці) – "ураняти" (вдарити), "предстояти" (головувати) – представити (віддати). Динамічний процес семантичної трансформації релігійної лексики ілюструється словом "паломник". Якщо до ХІХ ст. ця лексема вживалася в значення людини, яка подорожує до святих місць або їх відвідала, то нині у світській сфері слово "паломник" часто вживається в значенні "турист" [5, с. 71]. Мова сучасних православних віруючих характеризується вживанням неологізмів – "запоститися", "післяхрестильний", "святоруський", "духопідйомний" тощо, які з'явилися в ХХ ст.

Деатеїзація як складова семантичних процесів в українській мові ілюструється, наприклад, словами "піп", "монах". Якщо в радянську добу вони мали глузувливую конотацію, то на сучасному етапі постають стилістично нейтральними словами, позначаючи належність особи до церковної структури. Слова "церковник", "милостиня", "подаєння", "каяття" тощо також мали негативне змістове забарвлення, проте звільнилися від ідеологічних нашарувань. Прикметно, що віруючі ніколи не надавали зазначеним словам негативної конотації. Щодо новітніх словників, то конфесійна лексика, яку вони тлумачать, позбавлена негативної оцінки деяких церковно-релігійних номінацій. Зокрема, слово "блаженний" позбавлене значення "дурнуватий", "дивакуватий", що є синонімами слова "юродивий".

Як частина християнської картини світу ономастика, розрізняючись графічно й фонетично в різних мовах, викликає тотожні асоціації та почуття у православних віруючих, незалежно від країни проживання та рідної мови. Зокрема, топонім "Єгипет", окрім позначення країни, нашаровується особистими асоціаціями та конотаціями. Водночас Києво-Печерська лавра однаково сприймається й оцінюється православними віруючими незалежно від ментальності та країни проживання.

Висновки. У релігійному дискурсі знання конструюються на основі догм та містичного досвіду авторитетних осіб, тому цей вид дискурсу характеризує специфіка змісту, вираження, функціонування мовних елементів. Релігійний дискурс є одиницею усного або письмового продукту мовлення, що передбачає нерозривний зв'язок із ситуацією і контекстом. Статус сакральної мови православних слов'янства та вагомій позиції церковнослов'янської мови в середовищі українських віруючих зумовлені створенням на основі цієї мови значного корпусу богослужбової літератури, що має багатовіковий авторитет. Церковнослов'янська мова пов'язана з конструюванням мови релігії, що лежить в основі церковної традиції, а також із формуванням релігійної мови, тобто повсякденної мови віруючих.

Релігійна мова православних віруючих ґрунтується, з одного боку, на свідченні про віру в Бога, з іншого, містить богословські терміни, церковнослов'янізми, міфологеми тощо, сукупність яких становить православний соціолект. Зміни в українському суспільстві наприкінці ХХ ст. призвели до певної трансформації лексики та семантики релігійних термінів.

Список використаних джерел

1. Борейко Ю. Буттєві виміри повсякденного життя українського православного вірянина : дис. ... д-ра філос. наук. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди, 2017. 478 с.
2. Борейко Ю. Г. Мова релігії як вияв повсякденної комунікації віруючих. Екзистенційні та комунікативні питання управління : мати Міжнар. наук.-теорет. конф., 23–25 січня 2014 р. Суми : Сумський державний університет, 2014. Ч. 1. С. 95–99.
3. Борейко Ю. Повсякденність українського православного вірянина : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 380 с.
4. Борейко Ю. Г. Релігійна повсякденність як сфера комунікації оцерковлених віруючих українського православ'я // Наук. записки Нац. ун-ту "Острозька академія". Серія "Історичне релігієзнавство", 2014. Вип. 9. С. 33–43.
5. Бугаєва И. Язык православной сферы: современное состояние, тенденции развития : дисс. ... д-ра филол. наук, Москва : Гос. ин-т рус. яз., 2010. 454 с.
6. Вежбицкая А. Речевые жанры (в свете теории элементарных смысловых единиц). Антология речевых жанров: повседневная коммуникация. Москва : Лабиринт, 2007. С. 68–80.
7. Десницкий А. С. Писание – Предание – современность. Киев : Центр православной книги, 2007. 416 с.
8. Ереско М. Н. Язык религии: смысл и символ (опыт онто-семантического анализа). Тюмень : изд-во Тюмен. гос. ун-та, 2007. 436 с.
9. Мельник Я. Г., Лазарович О. М. Церковнослов'янська мова. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2012. 252 с.
10. Полек В. Т. Історія української літератури Х–XVIII століть. Київ : Вища шк., 1994. 144 с.
11. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Київ : АриЕк, 2001. 392 с.
12. Смирнова М. Проповідь у релігійному православному дискурсі ХХ століття: лінгвопрагматичний аспект : дис. ... канд. філол. наук. Маріуполь : Маріуполь. держ. ун-т, 2016. 271 с.
13. Степовик Д. В. Церква і українське суспільство у ХІХ столітті. Боротьба українських християн за свою самобутність у ХІХ ст. Київ : Дніпро, 2016. 136 с.
14. Шевченко В. В. Україна духовна: постаті, події, явища. Київ : від-ня релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України ; Київ. духовна академія, 2008. 572 с.
15. Шимко О. В. Вплив церковнослов'янської мови української редакції на московську книжно-писемну традицію // Мовознавство, 2007. № 2. С. 26–36.
16. Holt R. Socio-Linguistic Approach to Religious Language // Australian J. of Theology, 2006. № 6. P. 1–14.

References

1. Boreiko Yu. Buttievi vymiry povsiakdennoho zhyttia ukrainского pravoslavnoho virianyina. Dys. d. filos. nauk. Kyiv: Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody, 2017. 478 s.
2. Boreiko Yu. H. Mova religii yak vyiv povsiakdennoi komunikatsii viruiuchykh. Ekzystentsiini ta komunikatyvni pytannia upravlinnia. Mater. Mizhnar. nauk.-teoret. konf., 23–25 sichnia 2014 r. Sumy: Sumskiy derzhavnyi universytet, 2014. Ch. 1. S. 95–99.
3. Boreiko Yu. Povsiakdennist ukrainского pravoslavnoho virianyina: Monohrafiia. Lutsk: Vezha-Druk, 2016. 380 s.
4. Boreiko Yu. H. Relihiina povsiakdennist yak sfera komunikatsii otserkovlenykh viruiuchykh ukrainского pravoslav'ia. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii "Istorychne relihiieznavstvo". 2014. Vyp. 9. S. 33–43.
5. Bugaeva I. Yazyik pravoslavnoy sferyi: sovremennoe sostoyanie, tendentsii razvitiya. Diss. d. filol. nauk, Moskva: Gosudarstvennyy institut russkogo yazyika, 2010. 454 s.
6. Vezhbickaya A. Rechevye zhanry (v svete teorii elementarnykh smyslovykh edinic). Antologiya rechevykh zhanrov: povsednevnyaya kommunikaciya. Moskva: Labirint, 2007. S. 68–80.
7. Desnitskiy A. S. Pisanie – Predanie – sovremennost. Kiev: Tsentr pravoslavnoy knigi, 2007. 416 s.
8. Eresko M. N. Yazyik religii: smysl i simvol (opyt ontosemanticheskogo analiza). Tyumen: Izdatelstvo Tyumenskogo gosudarstvennogo universiteta, 2007. 436 s.
9. Melnyk Ya. H., Lazarovych O. M. Tserkovnoslovianska mova. Ivano-Frankivsk. Vydavets Tretiak I. Ya., 2012. 252 s.
10. Poliek V. T. Istoriia ukrainской literatury Kh – KhVIII stolit. Kyiv: Vyscha shkola, 1994. 144 s.
11. Rusanivskiy V. M. Istoriia ukrainской literaturnoi movy. Kyiv: AryEK, 2001. 392 s.
12. Smyrnova M. Propovid u relihiinomu pravoslavnomu dyskursi XX stolittia: lnhvoprahamatychnyi aspekt. Dys. k. filol. nauk. Mariupol, Mariuprskiy derzhavnyi universytet, 2016. 271 s.
13. Stepovyk D. V. Tserkva i ukrainske suspilstvo u XIX stolitti. Borotba ukrainskykh khristyian za svoiu samobutnist u XIX st. Kyiv: Dnipro, 2016. 136 s.
14. Shevchenko V. V. Ukraina dukhovna: postati, podii, yavyschcha. Kyiv: Viddilennia relihiieznavstva In-tu filosofii im. H. S. Skovorody NAN Ukrainy; Kyivska dukhovna akademiia, 2008. 572 s.
15. Shymko O. V. Vplyv tserkovnoslov'ianskoi movy ukrainской redaktsii na moskovsku knyzhno-pysemnu tradytsiiu. Movoznavstvo. 2007. № 2. S. 26–36.
16. Holt R. Socio-Linguistic Approach to Religious Language. Australian Journal of Theology. 2006. № 6, P. 1–14.

Надійшла до редколегії 20.12.22

Yurii Boreiko, Dr. Sci. (Philos.), Prof.
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Mykhailo Kulakevych, PhD Stud.
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

CHURCH SLAVONICISM REPRESENTATION IN THE UKRAINIAN ORTHODOX BELIEVERS EVERYDAY LANGUAGE

Based on the socio-historical features clarification of the Church Slavonic language development in Ukraine, the article reveals the Church Slavonic lexicon semantic potential in the Ukrainian Orthodox believers' everyday language using the semantic analysis example of individual lexical units. The significant importance of the Church Slavonic language as the Orthodox tradition foundation is determined. It is established that believers' everyday language in the form of an Orthodox sociolect appears as a linguistic microsystem characterized by certain parameters and possibilities of functioning. At the Ukrainian Orthodox believers' everyday communication level, archaic vocabulary becomes actual, new connotations appear, and the deatheization of a certain word group continues. The statement that by the beginning of the 90s of the 20th century the Ukrainian literary language development and the Church Slavonic liturgical language rehabilitation were not priority areas of state policy is substantiated. Having a confessional character, the Church Slavonic language was detached from live use in various spheres of social life and underwent numerous changes, codification, and normalization. This led to the traditional Ukrainian version displacement of the Church Slavonic language from use, which was reflected in its use in the church sphere. The influence of the living Ukrainian language tradition was manifested in the reproduction of the Church Slavonic language in the confessional environment. Russification of the Orthodox Church in the 19th century was contrasted with the oral liturgical tradition, which enabled priests and deacons to interpret Church Slavonicisms in the Ukrainian language during church services. Unlike the vernacular and book versions of the Ukrainian language, the Church Slavonic language was never used in live communication. It was used during prayers or religious services, and at the state level – as a literary language in diplomatic and legal correspondence. An exception is the borrowing of individual lexemes and syntactic constructions used in the modern Ukrainian language for stylistic purposes.

Keywords: everyday language, believer, Ukrainian Orthodoxy, Church Slavonicisms, vocabulary, semantics, religious sphere.